

zien!

Pedagogisch expertsysteem voor het PO

Doel

ZIEN! is een *webbased* pedagogisch expertsysteem dat zich allereerst richt op het inzichtelijk maken van ondersteuningsvragen van leerlingen en groepen.

Daarnaast biedt ZIEN! ook houvast om op handelingsgerichte, planmatige wijze antwoord te zijn op deze ondersteuningsvragen. Dat gebeurt door middel van een raamwerk van doelen en daaraan gekoppelde, zeer concrete, handelingssuggesties op individueel niveau en op groepsniveau.

ZIEN! is dus een expertsysteem dat het hele proces van signaleren tot handelen ondersteunt.

Dankzij de ingebouwde contactfunctie krijgen leerkrachten desgevraagd per e-mail persoonlijk advies.

De categorieën binnen ZIEN!

Je kunt er wat mee

De kwaliteit van een pedagogisch signaleringsinstrument staat of valt met de gekozen categorieën. De kracht van ZIEN! wordt voor een belangrijk deel bepaald door de gekozen categorieën. Keer op keer blijkt hoe juist deze begrippen leerkrachten helpen om het gedrag van een kind daadwerkelijk te begrijpen. Zonder dat de leerkracht het gevoel heeft in de rol van therapeut, psycholoog of maatschappelijk werker te moeten kruipen. Zonder ook dat de leerkracht verdrinkt in een veelheid aan categorieën.

Twee graadmeters, vijf vaardigheden

Binnen ZIEN! staan zeven begrippen centraal:

- 1. betrokkenheid**
- 2. welbevinden**

Betrokkenheid en welbevinden zijn twee kwaliteitsdimensies die doorheen alle leeftijden te observeren zijn en een waardevolle signaalfunctie hebben m.b.t. aspecten als motivatie, zelfvertrouwen, de innerlijke gemoedstoestand en het cognitief functioneren. Binnen ZIEN! functioneren deze twee kenmerken als graadmeters op zowel kindniveau als op groepsniveau. Valt een leerling of groep uit op één of beide van deze graadmeters, dan maakt ZIEN! gebruik van het principe van doorvragen. Zo helpen we de leerkracht om zicht te krijgen op de oorzaak van de 'uitval'. Daarnaast gebruiken we deze graadmeters om bepaalde indicatie-uitspraken te bevestigen.

- 3. sociaal initiatief,**
- 4. sociale flexibiliteit**
- 5. sociale autonomie**
- 6. impulsbeheersing**
- 7. inlevingsvermogen**

Deze vijf kenmerken van sociaal gedrag geven in onderlinge samenhang verrassend veel inzicht in de kwaliteit en effectiviteit van het contact met anderen. Veel pedagogische vraagstellingen laten zich herleiden tot een zorgbehoefte op een of meer van deze sociale 'ontwikkeltaken'.

Oppervlakkige constatering als "hij doet niet aardig, hij is altijd haantje de voorste, hij kan niet samenspelen, hij is labiel, hij is dwars, hij kan niet tegen kritiek, hij is niet in de hand te houden ..." laten zich in de praktijk goed verklaren met hulp van de zeven ZIEN!-categorieën.

Een zorgvraag op één of meer van deze vijf vaardigheids categorieën is bovendien van invloed op de emotionele stabiliteit van het kind en/of op het cognitief functioneren. Ook dat onderstreept de relevantie van de gekozen categorieën.

Uitleg van de ZIEN!-categorieën

Betrokkenheid

Een hoge betrokkenheid op het activiteiten aanbod op school sluit emotioneel welzijn in. Een hoge betrokkenheid vertelt ook: dit kind ontwikkelt zich ook daadwerkelijk aan ons activiteiten aanbod! Een hoge betrokkenheid wordt zichtbaar in geconcentreerd, aanhoudend en tijdvergetend bezig zijn. Dit gaat gepaard met veel energie, wat zich weer uit in termen van nauwkeurigheid, verwoording, reactiesnelheid en mimiek en houding. Een hoge betrokkenheid betekent per definitie dat ontwikkeling plaatsvindt. Omgekeerd geldt: een kind dat gedurende een langere periode op automatische piloot bezig is met de schoolse activiteiten of zich zelfs geheel niet betrokken toont, verdient per definitie onze zorg.

Welbevinden

Echt kunnen genieten, je in je element voelen, ontspannen zijn, in contact zijn met jezelf en de omgeving, je tijdig over frustraties heen kunnen zetten ... Het is kenmerkend voor een kind dat zich welbevindt. Je zo 'welbevinden' is voorwaarde om maximaal te kunnen profiteren van het onderwijsleeraanbod. Is ook voorwaarde om op sociaal gebied te kunnen leren. Daarom neemt ook deze graadmeter een belangrijke plaats in binnen ZIEN!

Sociaal initiatief

Aansluiting vinden bij leeftijdsgenoten is cruciaal voor een gezonde sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen. De mate waarin een kind uit eigen beweging af durft te stappen op kinderen en de wijze waarop het contact legt bepaalt voor een belangrijk deel of deze aansluiting al dan niet slaagt. Ook de kwaliteit van het samen spelen en werken wordt hierdoor beïnvloed. Het tijdig ondersteunen van leerlingen met een zorgvraag op dit gebied hoort naar onze overtuiging tot de pedagogische opdracht van elke school.

Sociale flexibiliteit

Soepel kunnen schakelen in wisselende sociale situaties, je goed kunnen redden in meer open situaties, compromissen kunnen sluiten, een standpunt ook eens los kunnen laten ... Al deze vaardigheden maken dat iemand als meer of minder flexibel beleefd wordt in het sociale verkeer. Sociale flexibiliteit beïnvloedt de kwaliteit van de interacties met anderen. Het samen spelen en werken verloopt bijvoorbeeld soepeler. Leerlingen met een goede sociale flexibiliteit beschikken

bovendien over een groter gedragsrepertoire. Een gebrekkig sociale flexibiliteit maakt bijvoorbeeld dat het samen spelen of leren stroef kan lopen of zelfs uitmondt in spanningen. In die zin valt sociale flexibiliteit als een maatschappelijk zeer relevante sociale competentie te beschouwen.

Sociale autonomie

Hieronder verstaan we het hebben van een eigen inbreng in contacten met anderen. Dat komt tot uitdrukking in het hebben van eigen interessegebieden, hobby's, voorkeuren en meningen. Beschikken over 'eigenheid' bevordert dat je bij eigen keuzes kunt blijven, groepsdruk kunt weerstaan en niet al te afhankelijk bent van wat anderen van je vinden. Dit werkt positief door in de aandachtsconcentratie in de klas, maakt ook dat een leerling beter zelfstandig kan werken. Het hebben van een duidelijke eigen inbreng werkt doorgaans ook positief door in het contact met medeleerlingen. Het omgekeerde geldt uiteraard ook. Het werkklimaat in een groep kan flink verstoord raken wanneer bij een groep leerlingen de eigenheid in het geding is.

Impulsbeheersing

We bedoelen hiermee het kunnen controleren en corrigeren van je eigen gedrag in het verkeer met anderen. Impulsief zijn is zeker niet perse negatief. Het gaat niet zelden hand in hand met spontaniteit. Beschikken over voldoende impulsbeheersing is echter wel nodig om de ander en/of het andere recht te doen. Om niet door te slaan in *ruimtenemend* gedrag. Want dat zet de kwaliteit van de sociale interactie met anderen onder druk. Met als risico dat de leerling in de contacten met anderen irritatie, onbegrip en afwijzing ontmoet. Beschikken over voldoende impulsbeheersing werkt bovendien positief door in de aandachtsconcentratie in de klas. In de werkhouding ook.

Inlevingsvermogen

De leerling toont tijdens de les en/of daarbuiten begrip voor de gedachten en gevoelens van een ander. Hij kan afstemmen op de behoeften van anderen. Leerlingen met een goed inlevingsvermogen dragen doorgaans positief bij aan het groepsklimaat. Het zijn kinderen met een 'sociale antenne'. Het beschikken over zo'n sociale antenne is voorwaarde om kwalitatief goed contact met anderen te hebben. Soms beschikken leerlingen in potentie best over inlevingsvermogen, maar tonen zij dit onvoldoende in contacten met medeleerlingen. Bijvoorbeeld als gevolg van een gebrekkig impulsbeheersing. Beschikt een leerling daadwerkelijk over onvoldoende inlevingsvermogen dan is dit per definitie een belangrijk punt van zorg. De sociale leerbaarheid is dan feitelijk in het geding.

Meer over de ZIEN!-begrippen

Betrokkenheid en welbevinden zijn twee kwaliteitsdimensies die doorheen alle leeftijden te observeren zijn en een waardevolle signaalfunctie hebben m.b.t. aspecten als motivatie, zelfvertrouwen, de innerlijke gemoedstoestand en het cognitief functioneren. Binnen ZIEN! functioneren deze twee kenmerken als graadmeters op zowel kindniveau als op groepsniveau. Valt een leerling of groep uit op één of beide van deze graadmeters, dan maakt ZIEN! gebruik van het principe van doorvragen. Zo helpen we de leerkracht om zicht te krijgen op de oorzaak van de 'uitval'. Daarnaast gebruiken we deze graadmeters om bepaalde indicatie-uitspraken te bevestigen.

De vijf vaardigheidscategorieën hebben als voordeel ten opzichte van categorieën in andere signaleringsinstrumenten dat ze de leerkracht helpen om de hulpvraag die het kind met zijn gedrag stelt te kunnen duiden. Anders gesteld, de door ons gekozen categorieën geven relevante informatie over de ontwikkelbehoeften van het kind op sociaal-emotioneel gebied. Dit stelt leerkrachten beter in staat om leerlingen adequaat te kunnen ondersteunen bij wat Van Lieshout zo mooi "ontwikkeltaken" pleegt te noemen. Het operationaliseren van wat Van Lieshout stelt over het belang van sensitiviteit en responsiviteit was één van de drijfveren achter het ontwikkelen van ZIEN!po.

Een belangrijk voordeel van de vijf vaardigheidscategorieën is voorts dat het hier gaat om direct te beïnvloeden leerlingkenmerken (Simons, 1975). Leerkrachten zijn geen therapeut, geen psycholoog en geen maatschappelijk werker. Leerkrachten dienen zich naar onze overtuiging daarom vooral bezig te houden met die zaken waar zij ook echt invloed op uit kunnen oefenen.

Signaleren

Uitgangspunt

Bij de signalering binnen ZIEN! zijn drie vragen leidend:

1. Hoe betrokken toont de leerling zich op het activiteiten aanbod?
2. Hoe staat het met het welbevinden van de leerling?
3. Wat is de kwaliteit van de sociale interacties met medeleerlingen? Kan het zichzelf, de ander en het andere recht doen zonder dat sprake is van over- of onderaanpassing?

Procedure

De vragenlijst heeft betrekking op de zeven ZIEN!-categorieën: betrokkenheid, welbevinden, sociaal initiatief, sociale flexibiliteit, sociale autonomie, impulsbeheersing en inlevingsvermogen. De lijst bestaat uit 28 vragen, vier vragen per categorie.

U vult de vragenlijst in principe eenmaal per jaar in. In groep 1 (4-5 jaar) doet u dit rond maart, in de overige groepen rond de herfstvakantie.

Omdat ZIEN! gericht is op het achterhalen van oorzaken van zorgvragend gedrag vraagt ZIEN! op basis van de scores van de vragenlijst door. Op basis van de scores en basis van het doorvragen komt ZIEN! vervolgens met *indicatie-uitspraken*.

Invullen

Het invullen van de vragenlijst kan zowel per leerling als per stelling. Het laatste is sterk aan te raden wanneer leerkrachten het observeren van gedrag nog onder de knie moeten krijgen. Tussentijds opslaan hoort uiteraard tot de mogelijkheden.

Bij elke vraag is eenvoudig een toelichting opvraagbaar. Leerkrachten geven aan dat dit het invullen van de lijst aanmerkelijk vereenvoudigt. De toelichtingen dragen bij aan vergroting van de betrouwbaarheid van de vragenlijst.

		Dit klopt niet	Dit klopt een beetje	Dit klopt redelijk	Dit klopt helemaal
13. Kan met de meeste kinderen goed overweg.	i	☐	☐	☐	☐
14. Kan probleempjes met andere kinderen doorgaans zelf oplossen.	i	Toelichting Het kind gaat met <i>allerlei</i> kinderen om. Dat geeft doorgaans geen problemen. Een kind met weinig sociale flexibiliteit heeft meestal met weinig kinderen uit de klas echt contact. Contacten beperken zich vaak tot één of twee kinderen.		☐	☐
15. Past zich makkelijk aan nieuwe situaties aan.	i	☐	☐	☐	☐
16. Laat in gezamenlijke activiteiten het eigen idee of standpunt makkelijk los.	i	☐	☐	☐	☐
17. Zegt wat hij ergens van vindt.	i	☐	☐	☐	☐
18. Komt verbaal voor zichzelf op.	i	☐	☐	☐	☐
19. Is zelfstandig.	i	☐	☐	☐	☐
20. Maakt eigen keuzes.	i	☐	☐	☐	☐
21. Werkt of speelt door.	i	☐	☐	☐	☐

Opslaan   Annuleren   Default antwoorden

Observeren

Werken met ZIEN! vraagt van leerkrachten de bereidheid zich te bekwamen in het observeren van gedrag. Dat vraagt oefening. Wij adviseren scholen om daar bewust aandacht aan te schenken. Wij zijn ervan overtuigd dat deze investering zich uitbetaalt. Het goed kunnen observeren en duiden van gedrag draagt sterk bij aan de competentievergroting van leerkrachten op pedagogisch gebied. Het helpt leerkrachten bovendien om meer vanuit onderwijsbehoeften van kinderen te leren denken.

De scores

Individueel profiel

Op basis van de gegeven antwoorden, wordt voor elke leerling een individueel profiel gemaakt. Dat ziet er als volgt uit:

Sanne B (groep 4)

Leeringkaart Personalia ▼ Onderwijs ▼ Absentie Toetsen ▼ Rapport Zien!

Observatielijst

Datum 18-10-2008
Observatielijst ZIEN leerjaar 1-4
Weergave Profiel en indicatie-uitspraken ▼

Profiel

BT	WB	SI	SF	SA	IM	IL
O	O	O	V	M	G	V

Op basis van het profiel zijn de volgende indicatie-uitspraken geselecteerd. Klik door voor handelingsdoelen bij deze indicatie-uitspraak.

Zorgbehoefte op gebied van het sociaal initiatief (B) (sterke match)

Zorgbehoefte op gebied van de sociale autonomie (B)

Competentiebeleving is laag, motivatie voldoende (A)

BT = Betrokkenheid
WB = Welbevinden
SI = Sociaal initiatief
SF = Sociale flexibiliteit
SA = Sociale autonomie
IM = Impulsbeheersing
IL = Inlevingsvermogen

Blauw = Goed
Groen = Voldoende
Oranje = Matig
Rood = Onvoldoende

We zien hier een leerling bij wie de pedagogische basis – uitgedrukt in betrokkenheid en welbevinden – duidelijk onder druk staat. Het doorvragen op de categorie betrokkenheid leverde in het geval van deze leerling op dat de leerling zich onvoldoende competent voelt ten opzichte van het activiteitenaanbod. Gelukkig is de leerling nog niet zo ontmoedigd dat dit afbreuk doet aan zijn motivatie.

Bij de vijf vaardigheidscategorieën valt op dat de leerling onvoldoende scoort op sociaal initiatief, terwijl ook de sociale autonomie matig is. De leerling is niet alleen onvoldoende pro-actief in het aangaan van contacten, maar toont ook een matige eigen inbreng. Positief is dat de leerling in sociaal opzicht flexibel is en zich voldoende kan inleven in anderen. Dit laatste is uit oogpunt van sociale leerbaarheid een nuttig gegeven. Dat de leerling hoog scoort op impulsbeheersing is niet verbazingwekkend: het handelen van de leerling is vooral ruimtegevend. De leerling doet niet de ander tekort, maar wel zichzelf ...

Het vraagt van leerkrachten oefening om aan de hand van een leerlingprofiel het gedrag van een kind te duiden op de wijze zoals wij hierboven deden. We willen hier vooral illustreren hoe de ZIEN!-profielen bij kunnen dragen om 'taal' te geven aan het zorgvragende gedrag dat we in de praktijk signaleren. Dit op een manier die de leerkracht praktisch bruikbare informatie oplevert.

We zien in het bovenstaande profiel ook dat ZIEN! de leerkracht indicatie-uitspraken aanreikt. In het geval van deze leerling indiceert ZIEN! een zorgbehoefte op het gebied van het sociaal initiatief en de sociale autonomie. ZIEN! vertelt ook dat de oorzaak van de lage betrokkenheid gezocht dient te worden in een lage competentiebeleving. In totaal zijn er 18 indicatie-uitspraken. Er kunnen

meerder uitspraken op een leerling van toepassing zijn, dit afhankelijk van de ingevulde antwoorden. We hebben deze uitspraken onderverdeeld in A-, B- en C-uitspraken:

- A-uitspraken geven informatie over de oorzaken van een lage betrokkenheid en/of een laag welbevinden
- B-uitspraken indiceren een zorgbehoefte ten aanzien van één van de vijf sociale vaardigheidscategorieën
- C-uitspraken indiceren een dieperliggende problematiek.

Groepsprofiel

ZIEN! genereert ook een overzicht op groepsniveau. Achter de naam van de leerling staat het profiel. Voor elk van de 18 indicatie-uitspraken staat door middel van een rood of oranje hokje aangegeven of en in hoeverre sprake is van een zorgbehoefte. Door met de muis op het betreffende vakje of op het nummer van de uitspraak te gaan staat, ziet u om welke uitspraak het gaat. Door op een gekleurd hokje te klikken, komt u in het scherm handelingsdoelen. U kunt hier voor de betreffende leerling desgewenst een handelingsplan aan gaan maken.

Observatielijst		Categorieën						Indicatie-uitspraken																				
Datum	18-10-2008	BT	WB	SI	SF	SA	IM	IL	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	Wijzigen	
Observatielijst	ZIEN leerjaar 5-8																											
Weergave	Categorieën per leerling																											
Categorieën per leerling		Categorieën						Indicatie-uitspraken																				
Achternaam	Roepnaam	BT	WB	SI	SF	SA	IM	IL	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	Wijzigen	
Averink	Frank	o	o	o	v	m	g	g																				
Blok	Marije	o	g	g	g	g	o	g																				
Elings	Hent	g	o	g	m	g	m	v																				
Manen	Majorie	o	o	g	v	g	o	v																				
Pietersen	Piet	o	v	v	v	v	v	v																				
Pietersma	Inger	g	g	g	g	g	v	v																				
Timmerman	Niek	o	o	m	o	g	o	o																				
Uitspraak op groepsniveau:		63%	65%	78%	71%	87%	56%	75%																				

Het groepsprofiel geeft ook inzicht in de resultaten per categorie op schoolniveau. Om de scores bij Betrokkenheid (BT) en Welbevinden (WB) staat een rood kader. Dit vertelt de leerkracht dat er mogelijk op groepsniveau gewerkt moet worden aan verbetering van deze aspecten. Betrokkenheid en welbevinden worden binnen ZIEN! gebruikt om de vinger aan de pols van het pedagogisch klimaat in de groep te houden.

De leerkracht kan desgewenst ook bij Weergave aangeven dat hij de antwoorden per stelling wilt zien. Dit geeft nog meer specifieke informatie.

Handelen op individueel niveau

ZIEN! geeft bij elk van de 18 indicatie-uitspraken doelen waar met de leerling aan gewerkt kan worden. Aan elk doel is een toelichting gekoppeld. Deze toelichting bevat uiterst concrete, veelal aan de praktijk ontleende, handelingsuggesties. Bij het schrijven van de doelen en de toelichtingen hebben we steeds onderscheid gemaakt tussen groep 1-4 en groep 5-8. Binnen de doelen voor groep 1-4 is waar nodig weer onderscheid aangebracht tussen doelen voor groep 1-2 en doelen voor groep 3-4.

Uitgangspunt bij het schrijven van deze

handelingsuggesties was dat deze bij moeten dragen aan vergroting van het pedagogische handelingsrepertoire van leerkrachten. De handelingsuggesties zijn daardoor bewust niet geschreven vanuit één specifieke pedagogische benadering. Dat zou naar onze overtuiging ook geen recht doen aan de verschillende leerstijlen die leerkrachten hebben.

Aan de handelingsuggesties binnen ZIEN! maakt de leerkracht – zonder het gevoel te krijgen weer op school te zitten - ondermeer kennis met:

- de interactionele benadering
- handelingsgericht werken
- gedragsmodificatie
- Gordon (actief luisteren)
- de (gedrags)cognitieve benadering (waaronder Rationeel Emotieve Therapie)
- toegepaste gedragstherapie
- de methode Meichenbaum (beertjesaanpak)

In veel handelingsuggesties wordt bovendien expliciet aandacht besteedt aan de wijze van gespreksvoering met kinderen. De suggesties geven hiervoor niet alleen concrete richtlijnen, er worden ook dialogen 'voorgedaan'.

Uniek aan de handelingsdoelen die ZIEN! biedt is tot slot ook dat veel aandacht wordt geschonken aan de wijze waarop sociaal-emotionele ondersteuning vorm kan krijgen binnen het spel. Dit gebeurt vanuit ontwikkelingsgerichte uitgangspunten.

The screenshot shows the 'Handelingsdoelen' (Behavioral Goals) section for a student named Sanne B (groep 4). The interface includes navigation tabs for 'Leering', 'Groep', 'Medewerker', 'School', 'Overzichten', and 'Info'. The main content area is titled 'Handelingsdoelen' and lists 19 goals, each with a 'Toelichting' (explanation) and a 'Hulpplan opstellen' (create help plan) button. The first goal is '01 TOELICHTING BIJ DEZE UITSPRAAK'. Below the list, there is a section for parents ('Ouders') and a 'Vorige' button at the bottom left.

Binnen ZIEN! kan de leerkracht eenvoudig een hulpplan opstellen. ZIEN! stimuleert daarbij niet dat de leerkracht één op één de tekst uit een toelichting overneemt. De doelen en toelichtingen zijn 'voorbeeldig' bedoeld. Om op ideeën te komen. Het is altijd de leerkracht die vervolgens eigen keuzes zal moeten maken.

het kind speelt gevoelens na die worden voorgespeeld

Begeleiding vindt plaats in een hoek in de klas, eventueel ook samen met één of meer kinderen die begeleiding op dit punt ook goed kunnen gebruiken. De huishoek leent zich hier goed voor, maar ook de bouwhoek kan prima, mits daar voldoende materiaal aanwezig is als duplo, duplopoppetjes en diertjes. Ook handpoppen kunnen worden ingezet. De keus van de hoek is bij voorkeur afgestemd op de voorkeur van de leerling. Het zou fijn zijn wanneer al is gewerkt aan het doel "speelt gevarieerd". Begeleiding kan eventueel ook gegeven worden door een onderwijsassistent of door een gedragsrt-er. Begeleiding moet frequent plaatsvinden, liever 5x per dag 5 minuten dan 1x per week een half uur. Een prentenboek is een uitstekende ingang m.b.t. ons doel. Een prentenboek levert namelijk een context op. Lees je "Welterusten kleine beer" voor, dan kun je bijv. met handpoppen, een paar knuffelberen of met wereldspelmateriaal kleine en grote beer een aantal fragmenten uit het boek laten spelen. "Hoe praatte kleine beer toen hij bang was?"... Doe vervolgens voor. Je vraagt de leerling vervolgens om dit ook te doen. Liefst hebben jullie dan allebei hetzelfde soort materiaal. Een oefening die wat verder gaat is deze: u bouwt met het kind een klasje van duplo o.i.d. ... U gaat vervolgens spelen met duplopoppetjes. U verwoordt steeds hardop wat u doet: "Zo, nu gaan Anne en Achmed naar school. Oei, ze zijn te laat. O, o wat moeten we doen? Straks wordt de juf boos! Rennen, Anne! (Laat de poppetjes rennen... pak vervolgens de juf en laat haar naar het raam lopen... Kijk de leerling(en) aan. Vraag: "Wat denken jullie, zou de juf boos zijn of ...?" (Ja, de juf is boos!) "Wat zou ze dan denken?" (Stoute kinderen!) "Weet je wat ze ook kan zijn? Ongerust!" (...) "Wat zal ik spelen, dat ze boos is of ongerust?" (...) "Goed, dan speel ik boos ..." (Anne en Achmed komen school binnen, hijgend... O juf, het spijt ons.. Het spijt ons, het spijt ons, jullie zijn te laat, jullie zijn stout. Ga onmiddellijk zitten! Jullie krijgen straf!" Hier stopt u. "Zo, nou heb ik het voorgedaan, nou samen... wie wil jij spelen, Achmed en Anne of de juf?" Vervolgens gaat u als het ware diagnosticerend onderwijzen. Aan de wijze waarop het kind nu gaat nadoen, kunt u namelijk zien in hoeverre het kind heeft geleerd... Misschien kent het kind maar heel weinig gevoelens bijvoorbeeld. Misschien ook voelt het zich in het begin nog heel geremd. het vraagt enige oefening voor uzelf om daar goed op in te kunnen spelen. In elk geval hebben wij geprobeerd om te illustreren wat het principe van voor- en nadoen hier inhoudt. Belangrijk is dat u het kind al begeleidend ook laat ervaren wat voor materialen zich goed lenen om gevoelens uit te spelen. Aan u leren ze daarbij hoe je dan met dat materiaal speelt. **Hoe lang** werken aan een stap als deze? Dat hangt echt helemaal van de leerling zelf af. U merkt vanzelf of de begeleiding aanslaat. Of er een leereffect ontstaat. Dat merkt u al op het moment dat de leerling gaat naspelen. Na een aantal oefensessies kunt u voor uzelf de balans opmaken: zie ik dat deze begeleiding wat doet met het kind, hoe weinig misschien ook. U krijgt zo zicht op de leerbaarheid van de leerling in dit opzicht. Soms zullen we moeten vaststellen: we zien geen enkel resultaat. In die gevallen zou drama als 'ingang' eens overwogen moeten worden. Waar we in elk geval op mikken, is dat we gaan zien dat de leerling inderdaad voldoende in staat is om voorgespeelde gevoelens na te spelen. Als dat zo is, kunt u zich richten op stap 2

Handelen op groepsniveau

Binnen ZIEN! functioneren de graadmeters betrokkenheid en welbevinden als vinger aan de pols van het pedagogisch klimaat. Op het groepsoverzicht wordt een melding getoond wanneer de betrokkenheid en/of het welbevinden op groepsniveau onder druk staat. Doorklikken levert op dat u in het signaalscherm van de betreffende graadmeter komt. Dit scherm toont aan welke voorwaarden of aspecten gewerkt kan worden.

Groep 6 de groep van meester michel (2008 / 2009)

Leerlingen Absente Rooster Toetsen Rapporten Zien! Begeleiding Map Info

Observatielijst
Afnamedatum 18-10-2008
Observatielijst ZIEN leerjaar 5-8

Betrokkenheid
Het betrokkenheidspercentage van de groep informeert ons over de kwaliteit of effectiviteit van onze pedagogie. Het is aan jou als leerkracht om te beoordelen of je meer gericht actie moet-wilt ondernemen om de betrokkenheid te daadwerkelijk dat het overgrote deel van je groep wekelijks **intens** bezig is met die onderwijsleeractiviteiten die werken aan verbetering van de betrokkenheid komt neer op het creëren van de voorwaarden voor betrokkenheid. Onderliggende doelen en suggesties op je in te laten werken.

Betrokkenheid 1 - Een goede sfeer

Betrokkenheid 2 - Regels en afspraken

Betrokkenheid 3 - Uitdaging

Betrokkenheid 4 - Ruimte voor eigen activiteiten en initiatieven van kinderen

Voor betrokkenheid zijn dit:

1. een goede sfeer
2. regels en afspraken
3. uitdaging
4. ruimte voor eigen activiteiten en initiatieven van kinderen

Voor welbevinden zijn dit:

1. De groepsband (als de groep geen groep is)
2. Hulpvaardigheid (als de bereidheid elkaar te helpen te wensen overlaat)
3. De relatie leerkracht-leerling

Aan elk van deze aspecten zijn doelen gekoppeld. Elk van deze doelen wordt weer op zeer praktische wijze toegelicht en voorzien van concrete handelingsuggesties. Al lezende verwerft de leerkracht zich daarbij fundamentele kennis over groepsdynamica.

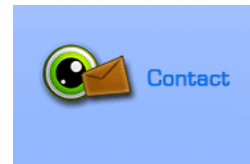
Helpdesk

ZIEN! steekt maximaal in op het zicht krijgen op oorzaken van zorgvragend gedrag.

De vele doelen en daaraan gekoppelde handelingssuggesties leveren leerkrachten daarnaast een schat aan bruikbare gegevens op.

Tegelijkertijd beseffen we dat de pedagogische werkelijkheid zich nimmer laat vangen in een systeem. Zeker bij meerdere indicatie-uitspraken kan de vraag rijzen waarop nu het beste ingestoken kan worden. Soms ook heeft een leerkracht behoefte aan verdere toelichting op een leerling- of groepsprofiel. Een andere leerkracht wenst graag feedback op de aanpak die hij bedacht heeft.

De ingebouwde [Contactfunctie](#) maakt het mogelijk om waar nodig leerkrachten inhoudelijk aanvullend te ondersteunen. Deze ondersteuning vindt plaats via e-mail. Elke ZIEN!-gebruiker kan hier zonder aanvullende kosten een beroep op doen.

Overige functies

Een belangrijke drijfveer bij de ontwikkeling van ZIEN!po was het ontsluiten en delen van kennis op pedagogisch gebied.

Dit krijgt op drie manieren gestalte:

Onder de knop [Nuttig](#) vindt de leerkracht ondersteunende documenten waar in de handelingssuggesties naar verwezen wordt: een spelwijzer om het spelgedrag van een kind fijnmaziger in kaart te brengen, voorbeelden hoe je een stappenplan kunt visualiseren, een pestprotocol, enzovoort.

Onder de knop [Achtergrond](#) staan ZIEN!-gerelateerde documenten zoals de gebruiksaanwijzing en een Word-versie van de vragenlijst inclusief de toelichting. Daarnaast bevat deze functie ook relevante artikelen.

Op het [Forum](#) kunnen leerkrachten en interne begeleiders topics aanmaken om op die manier met elkaar te communiceren over bepaalde kindproblematieken, succesvolle aanpakken, enzovoort. Ook bespreken we hier geregeld ZIEN!-profielen.

Onderscheidend binnen ZIEN! is ook de nadrukkelijke aandacht voor [Ouders](#).

Voor de vijf vaardigheidscategorieën binnen ZIEN! zijn ook doelen en handelingssuggesties ontwikkeld waar ouders thuis met hun kind mee aan de slag kunnen. Ook hier hanteren we de onderverdeling naar leerlingen in groep 1-4 en leerlingen in groep 5-8.

Webbased

ZIEN! werkt geheel webbased. Werken met ZIEN! is mogelijk vanaf elke computer met internetverbinding. Webbased betekent voor u ook:

- geen installatie;
- geen onderhoud;
- geen gedoe met updates.

ZIEN! werkt als geïntegreerde applicatie in het Leerlingadministratieprogramma ParnasSys. Daarnaast is ZIEN! ook beschikbaar als [geheel zelfstandige webapplicatie](#). Het is daarbij heel eenvoudig om de leerlinggegevens uit uw eigen leerlingadministratiepakket in te lezen. Dit gebeurt door het aanmaken en importeren van Edex-bestanden.

Scholing

Scholen die zich abonneren op ZIEN! verplichten zich tot afname van één scholingsdagdeel. Het goed en verantwoord werken met ZIEN! vraagt van leerkrachten, interne begeleiders en remedial teachers ondermeer:

- bewustwording van de relevantie van de ZIEN!-categorieën voor de dagelijkse praktijk;
- vaardigheden in het observeren;
- inzicht in hoe de ZIEN!-begrippen onderling samenhangen en in onderlinge samenhang relevante informatie verschaffen over de kwaliteit van het contact met zichzelf en met anderen;
- inzicht in het proces van signaleren tot en met handelen;
- het zelfstandig kunnen wegen en prioriteren van zorguitspraken, waarbij ook gelet wordt op de compenserende factoren;
- het zelfstandig kunnen interpreteren van een groepsprofiel;
- het zelfstandig kunnen kiezen van passende interventies;
- het zelfstandig kunnen formuleren van SMARTi-doelen;

Om maximaal rendement te halen uit ZIEN! is op schoolniveau bovendien ondermeer nodig:

- bewustwording van de leerprocessen die aan ZIEN! hangen;
- bewustwording van wat komt kijken bij de implementatie van dit expertsysteem;
- het doordenken van het "Wie doet Wat op Welk moment"
- visie op de wijze waarop ZIEN! wordt ingezet om handelingsgericht werken binnen de school te bevorderen
- visie op de wijze waarop de kwaliteit en de effectiviteit van het werken met ZIEN! wordt gemeten

Uit het bovenstaande valt duidelijk af te leiden dat het verplichte scholingsdagdeel:

- zich richt op kennis, inzicht, bewustwording en vaardigheden (géén scholing in knoppenkennis is!);
- scholen wil helpen om bewuste keuzes te maken ten aanzien van de implementatie van het expertsysteem, aansluitend bij de schooleigen situatie;
- te beschouwen is als het begin van een boeiende en relevante schoolontwikkeling in het kader van ZIEN! tot zorgen.

Het staat scholen uiteraard vrij om na deze introductiebijeenkomst met de eigen schooladviesdienst verder te gaan rond ZIEN! Driestar educatief biedt onderwijsadviesdiensten in verband hiermee desgevraagd een train de trainersopleiding.

Veel scholen kiezen in de praktijk voor een maatwerktraject, in het besef dat ZIEN! veel kansen biedt met het oog op passend onderwijs. Wij informeren u graag over de mogelijkheden hierin.

Kosten

Werkt uw school met ParnasSys dan kost ZIEN! € 1,00 per leerling per jaar. Is dit niet het geval dan bedragen de kosten € 2,00 per leerling per jaar. De bedragen zijn ex. BTW.

Overzichten

U kunt overzichten opvragen op groeps- en op individueel niveau. U kunt de ontwikkeling door de jaren heen volgen.

Contact

Wenst u meer informatie over ZIEN! dan kunt u contact opnemen met H.A. van Rijn, de ontwikkelaar van ZIEN! Stel uw vraag per voorkeur per e-mail (hvanrijn@imonadvies.nl). Wanneer u aangeeft op welke momenten u het best telefonisch bereikbaar bent, nemen wij zo spoedig mogelijk contact met u op. De contactgegevens van dhr. Van Rijn treft u ook aan op www.imonadvies.nl.

imon advies bv verzorgt op haar kantoor ook presentatiebijeenkomsten voor geïnteresseerde scholen. NB: scholen die vallen binnen de doelgroep van auteursrechthebbende *Driestar educatief* dienen i.v.m. het verplichte scholingsdagdeel contact op te nemen met *Driestar educatief*.

FAQ

Onze school werkt niet met ParnasSys, kunnen wij dan wel met ZIEN! werken?

Ja, ZIEN! is ook los van ParnasSys verkrijgbaar. Het is daarbij heel eenvoudig om de leerlinggegevens uit uw eigen leerlingadministratiepakket in te lezen. Dit gebeurt door het aanmaken en importeren van Edex-bestanden.

Wij hebben al scholing gevolgd over ParnasSys, is een verplicht scholingsdagdeel over ZIEN! nu wel nodig?

Scholing over ZIEN! is geen cursus knoppenkennis. U maakt grondig kennis met de begrippen, u leert de relevantie hiervan voor de dagelijkse praktijk, u wordt zich bewust van de leerprocessen die de toepassing van ZIEN! met zich meebrengt, u leert hoe het proces van signaleren tot en met handelen binnen ZIEN! verloopt, u leert hoe de begrippen in samenhang veel waardevolle informatie verstrekken over de kwaliteit van de sociale interactie met medeleerlingen, u denkt na over de wijze waarop u ZIEN! in uw schoolsituatie het beste implementeert.

De kleuterbouw gebruikt een leerlingvolgsysteem als KIJK, Pravoo of OVM. Hoe verhoudt ZIEN! zich tot deze instrumenten?

ZIEN! richt zich op te beïnvloeden leerlingkenmerken. Daarbij helpt ZIEN! de leerkracht om achter het zorgvragende gedrag van een kind te ontdekken ten aanzien van welke ontwikkeltaak het kind nu feitelijk ondersteuning behoeft. ZIEN! helpt leerkrachten verder te kijken dan het symptoom of het nuttige ontwikkelingspsychologische inzicht.

De handelingssuggesties maken leerkrachten op concrete wijze duidelijk hoe deze ondersteuning plaats kan vinden binnen het spel van de leerling. Leerkrachten die vanuit ontwikkelingsgerichte principes werken, ervaren dit als zeer ondersteunend. De spelwijzer helpt leerkrachten desgewenst om de sociaal-emotionele ondersteuning van leerlingen binnen het spel nog meer af te stemmen op de zone van naaste ontwikkeling van het kind.

ZIEN! wil leerkrachten met andere woorden helpen om in een relatief korte tijd van zien naar zorgen te komen. Daarmee onderscheidt ZIEN! zich bijvoorbeeld van instrumenten als KIJK! en OVM. Als zodanig kan ZIEN! ook zeker toegevoegde waarde hebben voor een kleuterbouw die gebruik maakt van een van genoemde instrumenten.

We zien vervolgens dat op scholen die ZIEN! gebruiken de kleuterbouw verschillende keuzes maken:

1. ZIEN! wordt gebruikt om de sociaal-emotionele ontwikkeling te volgen, het eigen instrument wordt gebruikt om de spelontwikkeling en de cognitieve ontwikkeling te volgen. Bij een instrument als het OVM is het naar ons idee interessant om de lijnen t.b.v. de sociaal-emotionele ontwikkeling aanvullend in te zetten indien het ZIEN!-profiel van een leerling – in combinatie met de eigen indrukken van de leerkracht – aanleiding geeft tot zorg. De OVM-lijnen kunnen namelijk bevestigen en expliciteren dat kind emotioneel jong is.
2. ZIEN! wordt gebruikt indien het eigen instrument zorg indiceert.
3. ZIEN! wordt pas ingezet vanaf groep 3.

De huidige praktijk wijst uit dat scholen over het algemeen de meerwaarde onderkennen van een gemeenschappelijk talenveld in het spreken over zorgvragend gedrag bij leerlingen. Er zijn nauwelijks ZIEN!-scholen waar de kleuterbouw ZIEN! pas inzet vanaf groep 3. Wij krijgen van leerkrachten uit de onderbouw terug dat met name de handelingsgerichtheid binnen ZIEN! als

sterk wordt ervaren ten opzichte van bestaande instrumenten. In onze advisering hechten wij er sterk aan dat de onderbouw hierin een geïnformeerde en autonome keus maakt. We raden scholen in dat verband aan om de kleuterbouw het verplichte scholingsdagdeel bij te laten wonen om in ieder geval inhoudelijk kennis te nemen van het begrippenkader zoals dat binnen ZIEN! wordt gehanteerd.

Ik heb voor al mijn leerlingen ZIEN! ingevuld, maar ik krijg geen groepsoverzicht.

U heeft de vragenlijsten allemaal ingevuld onder het tabblad "Leerling". U krijgt in dat geval enkel individuele overzichten. Om een groepsoverzicht te krijgen, moet u de vragenlijsten invullen onder de ingang "Groep". We wijzen hierop in onze introductiebijeenkomst. Ook de gebruiksaanwijzing geeft dit expliciet aan. Interne begeleiders doen er goed aan nieuwe leerkrachten hier uitdrukkelijk op te wijzen.

Vullen ook leerlingen een vragenlijst in?

ZIEN! bevat op dit moment enkel een leerkrachtvragenlijst. Een leerlingvragenlijst voor groep 5-8 (België: leerjaar 3-6) is in ontwikkeling. In schooljaar 2009-2010 zal de leerlingvragenlijst als extra functionaliteit worden toegevoegd.

Heeft ZIEN! al een Cotan-vermelding?

Rond ZIEN! vindt veelvuldig en intensief onderzoek plaats. In november 2008 is een schaduwomgeving gerealiseerd die het mogelijk maakt om onderzoek te doen naar de vragenlijst zonder dat gebruikers daar 'last' van hebben. Het onderzoek naar de standaardisering (de betrouwbaarheid) van de vragenlijst heeft tot zeer positieve resultaten geleid. Momenteel zijn we bezig met factoranalyse, met als doel het optimaliseren van de vragenlijst. We willen met name bereiken dat de vragen die we over een categorie stellen ook echt over die categorie gaan. Ook hier zijn de resultaten bemoedigend, maar we zijn nog niet geheel tevreden.

Voor de zomervakantie van 2009 willen we, opnieuw met hulp van leerkrachten, een interbeoordelaarstest uitvoeren. Tevens zetten we dan ook belangrijke stappen inzake de begripsvalidering. In de periode maart 2009 tot en met 2010 zullen de bij Driestar educatief betrokken orthopedagogen gegevens aanleveren ten behoeve van de criteriumvalidering. In oktober 2009 en maart 2010 vindt naar verwachting een landelijk normeringsonderzoek plaats voor het basisonderwijs. Wanneer ook dit onderzoek met succes is afgerond staat niets een Cotan-vermelding meer in de weg.

Het daarop volgend schooljaar zal ook een landelijk normeringsonderzoek plaatsvinden voor de scholen voor speciaal (basis)onderwijs. We hechten eraan dat ook het SBO de school- en groepsresultaten kan afzetten tegen gemiddelde waarden.

Gouda, maart 2009

Hans van Rijn, *ontwikkelaar ZIEN!*